

TIDSKRIFTER OCH DAGSPRESS

Gränsen mellan livet och döden

Doktor Werner Duvernoy som är chef på anestesivdelningen vid lasarettet i Upplands Väsby, har i *Läkartidningen* en artikel med frågan "När inträder den biologiska döden?" Artikeln som tillkommit i anledning av den tidigare eutanasidebatten innehåller många beaktansvärda synpunkter av en insiktsfull och erfaren läkare. Var ligger gränsen mellan "patient" och "organpreparat", frågar författaren. Hur skall läkaren bete sig och uppfatta situationen i förhållande till sina självklara uppgifter, då hjärtat upphör att slå men möjligen kan sättas igång igen, då hjärnan efter en kort stund slutat att fungera och vid ett försök till upplivning sannolikt inte kan fortleva

utan allvarliga och djupgående defekter? Vilket organ är det som skall avgöra när döden inträtt? Tidigare var det hjärtat som avgjorde. Alla visste ändå att många organ och vävnader överlever hjärtats sista slag. I dag kan vi med medicinsk teknisk hjälp överta organarbetet inom vissa kroppssystem och för en tid uppskjuta dödsprocessen.

Men hjärnan är känslig. Dess vävnad kan visserligen tåla en minskning av cirkulationen under ganska lång tid. Totalavstängning av ett hjärnområde medför dock inom 4 till 5 minuter sådana förändringar, att den framtida funktionen helt bortfaller, och ingen återvändo finns ifråga om de in-

trädda förändringarna.

Vid de så vanliga skallskadorna i trafiken t. ex. är detta en ominös omständighet för läkaren. Först långt efter det att en intensiv behandling påbörjats kan man avgöra, om de skador som drabbat var oåterkalleliga eller inte. Förgängligheten är en oundviklig jordisk lag, säger doktor Duvernoy. Varje individ som börjat sitt jordiska liv har rätt att avstuta det också som individ. Patientens helhet som människa bör vara den utslagsgivande faktorn men icke vår syn på kvarlevande organsystem. "Vi får icke döda människor, men vi får icke heller skaffa konstgjorda kvarlevor som icke är några människor längre."

Annorlunda ungdomsvård

Det är ganska betecknande för svängningarna i uppfattningen om hur ungdomsvården kan bedrivas att i en artikel i *Aftonbladet* nyligen framförts en fråga om inte vissa bestraffningsformer för unga brottslingar som tillämpas i Amerika också borde användas av oss. I rubriken frågas naivt varför vi inte har några ungdomsdomstolar och varför det inte finns någon "ungdomsnämnd" i Sverige! Artikeln fortsätter:

"För något år sedan avkunnades en dom i Hudiksvall som väckte uppeende. En tonårig pojke hade vandaliserat en kyrkogård. Vältt

omkull gravstenar, rymt upp blommor, slagit sönder och över huvud gått bärsärkargång. Domen löd: pojken skulle avtjäna sitt straff genom att arbeta på kyrkogården hela sommaren. Klippa gräsmattor, rensa, ansa och vattna blommor.

En storm av indignation över domen som överklagades och ändrades.

Var verkligen domen olämplig? frågar skribenten. En billånare skulle kunna bli fräntagen sitt körkort för en kännbar period, t. ex. 2 år. Om han inte har körkort så kunde straffet innefatta förbud att ha körkort före fyllda 21 år. För upprepade vårdslöshet i trafiken skulle kanske en veckas tjänstgö-

ring på olycksfallsavdelningen på ett sjukhus göra verkan.

Det kan vara svårt att förstå vad det skulle vara för principiellt fel på sådana straffformer. De förekommer i flera länder och har om talats särskilt från U.S.A. och Tyskland men även från England. Det finns alltså förebilder att ta efter. Men risken är ändå en viss godtycklighet och straffets art kommer att bero på domhavandens fantasi. Dessutom har vi knappast hört att ungdomsdomstolar och speciella straffformer har förbättrat ungdomen nämnvärt. I varje fall inte i U.S.A.

Samarbete inom barn- och ungdomsvården

"Det har så ofta uttalats att de barn och ungdomar som barnavårdsnämnderna har anledning att ta befattning med i dag, demonstrierar en kraftigare missanpassning än för några år sedan." Byråchefen Göta Rosén som skriver detta i en artikel i nr 2 av *Socialt Forum* betonar att den bristande samhällsanpassningen ofta bottnar i grava psykiska skador. Barnen är då i trängande behov av mental-hygienisk hjälp. I barnavårdslagen är det utsagt att nämnderna skall samarbeta med myndigheter och institutioner, föreningar och andra vilkas verksamhet berör barnavården. I propositionen till barnavårdslagen uttalades att man om möjligt bör anlita den psykiska barn- och ungdomsvården för att erhålla läkarutlåtande beträffande underårig. Det är angeläget att denna rekommendation följes eftersom det gäller att välja den rätta vårdformen för den enskilde. Valet

av vård kan vara synnerligen komplicerat.

Samarbetet mellan barnavårdsmyndigheterna och andra instanser i samhället är huvudtemat för byråchefen Roséns artikel. Sådant samarbete krävs t.ex. med skolan och med polisen. Det kan ske i olika former. Ett särskilt samarbetsorgan kan upprättas med regelbundet återkommande informella överläggningar. En bestämd kontaktman kan utses mellan polis och nämnd, representanter för nämnden kan delta i polisens patrulleringar och besöka kaféer och nöjesetablissemang som ofta besöks av ungdomar.

Avsikten skall vara att göra omhändertaganden överflödiga. För att nå detta kräves i regel en sanering av miljön. Men detta är inte enbart en social fråga. Vanligt är att både socialpsykologisk och socialpsykiatrisk expertis behöver medverka. De kriser och spänningstill-

stånd inom familjen som inte kan undgå att starkt påverka gör att samarbete och kontakter krävs även med familjerådgivningsbyråerna. Goda förbindelser med adekvata organ bör även gälla fritiden och föreningslivet.

Artikeln slutar med ett påpekande att diskussionen om samarbetet inom socialvårdens organ har utmynnat i ett meningsutbyte om familjevårdsprincipen i förhållande till specialiserings- och funktionsprincipen. De som hävdar familjevården som princip understryker att all kommunal socialvård som berör en och samma familj bör handläggas av en tjänsteman. Hittills har debatten varit tämligen abstrakt även om man sökt praktisera den i begränsad skala. Om denna tanke skulle genomföras generellt krävs en ändring i gällande lagstiftning. Men även om så skulle ske, bortfaller inte behovet av nära samarbete myndigheter och institutioner emellan.

Hem- eller yrkesarbete

Det har dröjt länge innan huvudmän och andra ansvariga vågat sig på att göra en enkät bland icke yrkesverksamma sjukköterskor för att höra vad de själva menar om orsakerna till att de inte velat återgå i sjukvårdsarbete. Det finns väl knappt något annat skäl till dröjsmålet än att man fruktat få svar som man helst inte vill höra. Men nu skall det bli något av. *Tidskrift för Sveriges sjuksköterskor* skriver om "det svåra valet".

"Vi konstaterar med tillfredsställelse att huvudmännen nu på allvar börjat intressera sig för frågan och beslutat göra en sociologisk undersökning. Denna skall ge-

nomföras under mars månad i bl.a. Storstockholm och Storgöteborg och har som initiativtagare sjukvårdsstyrelserna i våra båda största städer. I undersökningen kommer även landstingsområdena i Stockholms, Uppsala, Gotlands, Kopparbergs, Västernorrlands och Norrbottens län att delta.

Målsättningen är att klarlägga vilken betydelse olika omständigheter har för de gifta sjuksköterskornas ofta svåra val mellan hemarbete och förvärvsarbete och att se på vad man kan göra för att de som vill upprätthålla sitt förvärvsarbete också skall kunna göra det. Bakom denna målsättning ligger en viktig principfråga. Man måste sträva efter att var och en skall kunna göra ett så långt som möjligt

fritt val, och inte försöka påtvinga den som föredrar att ägna sig åt hemsysslor och barnavård att gå ut på arbetsmarknaden. Det viktiga är därför att undersöka hur man skall kunna göra detta val mindre bundet av onödiga hinder som kan undanröjas. För att nå det målet är det av stor betydelse att undersökningen genomföres av en opartisk instans och att man skapar fullgoda garantier för att resultaten behandlas strikt konfidentiellt och inte användes för några bisyften. Så har också skett i detta fall, genom att undersökningen för Stockholm och de aktuella landstingens del sker i samarbete med sociologiska institutionen vid Stockholms universitet, och för Göteborgs del i samarbete med Personaladministrativa Rådet."

Abortutredning och preventivtabletter

Det dröjde mer än fem månader efter medicinalstyrelsens frigivande av de antikonceptionella tabletterna inom en *begynnande insikt* om följderna i abortsammanhangen gett sig till känna i pressen och för den delen i justitiedepartementet. Ännu i början av mars kunde ur abortutredningens direktiv svårligen utläsas någon klar förnimelse av abortfrågans. Men av presskommentarer den 24 mars till ett interpellationssvar i riksdagen av statsrådet Kling framgår, att viss upplysning vunnits. Hade medicinalstyrelsen (socialstyrelsen) inte alls rådfrågats om detta centrala socialmedicinska problem innan direktiven skrevs?

I oktober 1964 anförde *Socialmedicinsk tidskrift* bl. a. följande:

Sedan antikonceptionella tabletter efter Medicinalstyrelsens klarsignal står till förfogande på apoteken även i Sverige har frågan om barnbegränsning och familjeplanering i vårt land kommit i ett nytt läge. Även abortfrågan påverkas i hög grad av de nya perspektiven. Av denna anledning erhåller den beslutade översynen av abortlagstiftningen ytterligare en betydelsefull motivering. Utvecklingen har gått snabbare än väntat trots att

omfattande forskning och en över hela världen spridd försöksverksamhet med kliniska prövningar pågått under hela sista decenniet.

Man kommer med Klings syn på fri abort ganska långt bort från betraktelsesättet hittills, anser *Svenska Dagbladet*, och fortsätter:

"Abort av bekvämlighet" är t. ex. helt oförenlig med intentionerna i nuvarande lag, men den blir inte bara möjlig utan sannolikt ganska vanlig vid ett generöst tillämpat system Kling.

Å andra sidan är det emellertid uppenbart att hr Kling pekar på något i sammanhanget väsentligt när han erinrar om att inom få år medel, om vilka det är svårt att säga huruvida de är konceptionshindrande eller fosterfördrivande, kan komma att bli vanliga.

De nya preventivmedlen — hormonpiller och plastspiraler — har ändrat abortfrågans etiska innebörd konstaterar *Dagens Nyheter* i ett ledarstick som vid sidan av här återgivna reflexioner virrar kring och ännu missförstår innebörden av det nya läget.

Justitieminister Kling visade sig i tisdagens frågesvar till hr Rimmerfors (fp) mera klart medveten än t o m i de senaste utredningsdi-

rektiven om att den nya preventivtekniken har goda möjligheter att avföra abortfrågan som ett allvarligt samhällsproblem genom att starkt reducera abortbehovet och samtidigt suddat ut det hittillsvarande principstreckat vid själva befruktningen. Inför den utveckling som sker, sade han, är det högst naturligt och självklart att kvinnan får det avgörande inflytandet —

I *Metallarbetaren* kåserar Birger Norman på sitt erfarna sätt om mångt och mycket och skriver om abortdiskussionen bl. a.

Man träffar i abortdiskussionerna på en intellektuell och teknisk bekymmerslöshet, som inte hör hemma nånstans, men framför allt inte här. En tendens att se på aborten som den vore nånting i stil med att ta bort hämorrhoider, spola ur en varbildning i näsans bihålor eller knipsa blindtarmen. Det finns en tydlig, på ett sätt begriplig men också fatalt tidstyptisk motvilja att se vad det rör sig om — mänskligt liv — — —

Den medicinska situationen förändras. Nu har vi pillren, och abortfrågan borde inte längre vara en fråga. Den blir det ändå. Och vi är åter vid samma grundkategorier. Det rör sig inte om artilleribeskjutning. Men det rör frågan om liv och död, och den ska inte avgöras på indifferent långdistans.

Fritt fram för pornografi och abort

"I går skrev justitieminister Herman Kling pornografihistoria" framhåller en artikel i *Expressen* sedan justitieministern förklarat de båda antologierna *Kärlek I* och *Kärlek II* fria från beslag. Det innebär, att samhället ger klarsignal till mycket avancerade erotiska skildringar i tryck utan avseende på det litterära. Skribenten antar att åtalsfriheten kommer att ha stor prejudicerande betydelse. En blomstringstid för boulevardförlagen förutspås.

Åtskilliga skumma förlag och bokaffärer har redan vädrat morgonluft att döma av den allt livligare annonseringen.

Stockholms-Tidningen gav framskjuten plats åt en insändare under rubrik: *Kärlek 1 och 2 hän mot kärleken*.

"De nyutkomna pornografiböcker som nu är ute på segertåg har bestämt fått felaktiga titlar.

Det otäcka innehållet i böckerna *Kärlek 1* och *Kärlek 2* är ett

FRÄCKT HÄN mot allt vad kultur, bildning och kärlek heter.

Har våra författare och sk konstnärer blivit tokiga — eftersom allt för många av dem inte längre kan eller vill ge oss något av värde? I stället arbetar de frenetiskt med att i fula ord och bilder försöka inbilla folk att pornografi hör till det angelägnaste och största behovet hos vår tids människa.

Man behöver sannerligen inte tillhöra KDS eller MRA för att gripas av harm och skräck.

Därför: Bort med busarna — både manliga och kvinnliga — ur vårt kulturliv!

Finns det verkligen ingen som kan sätta stopp för tokeriet innan de hunnit vandalisera och fördärva allt det fina och vackra, som de flesta av oss drömt om och längtat efter.

Vi har länge nog sett, hört och läst om allt det elände "den svenska synden" ställt till med. Van-ärans tid tycks aldrig ta slut. Finns det ingen som kan vända strömmen?"

I brev till *Svenska Dagbladet* framhåller riksdagsman Rimmerfors att Folkpartiets riksdagsgrupp enhälligt tagit avstånd från fria aborter. Man har menat att direktiven till den nya abortutredningen tagit intryck av den högljudda och ovederhäftiga propaganda som förekommit. Rimmerfors skriver bl. a.:

I anslutning till sakinnehållet gör Svenska Dagbladet i sitt ledarstick en reflektion som kräver en kommentar. Man erinrar om att 'det är vissa ungliberala krafter, som i anslutning till affären Nestius mer än några andra medverkat till uppkomsten av den nuvarande situationen genom sin högröstade kritik mot gällande lag och praxis och genom sina krav på fri abort. De inre motsättningarna i de liberala kretsarna är ofta markanta, men i denna fråga har de framträtt med extra tydlighet. 'Det är bra att den kristna falangen i det liberala lägret gör detta uttalande', säger tidningen.

Ja, detta är uppenbart, både att en klick kulturradikala ungdomar, som inte kan skilja på liberalism och libertinism, åstadkommit en massa uppståndelse, och att de stora kristna väljargrupperna inom folkpartiet intar en annan ståndpunkt.

Expressen kommenterar på det skenheliga och tvetydiga sätt som känns igen.

"Riksdagsman Einar Rimmerfors, ordförande i folkpartiets kristet-sociala råd, anklagar i en insändare i Svenska Dagbladet (h) de ungdomar inom folkpartiet som förordat friare aborter för att ha förblandat liberalism med libertinism. Det är ett övertramp som förvånar när det kommer från hr Rimmerfors. Inte gagnas en saklig debatt i abortfrågan av att man från ömse håll gör uttalanden om motpartens dåliga motiv för sitt ställningstagande. Hr Rimmerfors kan inte gärna på allvar mena att de som förordat friare abort skulle vara libertiner".

FOTNOT: Libertin = vällusting, utsävande person.

Benämningen "sjukvårdsföreståndare"

Debatten om sjukvården har varit het både i radio, TV och press. Inte minst sjuksköterskan har varit utsatt för skarp kritik. Det har sagts att hon är konservativ, framstegsivillig och odemokratisk. Hon är traditionsbunden, motsätter sig rationaliseringar, vill inte lägga bort titlarna med sin personal etc. Det är *Tidskrift för Sveriges Sjuksköterskor* som med denna inledning föreslår och kallar till gruppdiskussioner beträffande aktuella frågor inom sjuksköterskornas intresseområde.

Tidskriften lämnar också en redogörelse för det fortsatta förloppet av striden om *husmödrarnas* nya benämning. En samarbetsnämnd i landstingsförbundet hade föreslagit att beteckningen skulle bli "sjukvårdsföreståndare". En stark opposition emot denna beteckning uppstod som vi kan minnas. Särskilt professor Gunnar Biörck deltog livligt i kritiken av

det nya uttrycket. Medicinalstyrelsen accepterade invändningarna och föreslog att beteckningen skulle vara "chefssjuksköterska". Det är onödigt att här upprepa de invändningar som gjorts emot förslaget om att beteckna husmödrarna som "sjukvårdsföreståndare". Benämningen är ganska befängd och missvisande. Å andra sidan är medicinalstyrelsens förslag av andra orsaker en nödlösning som inte är mycket bättre. Varför kunde man inte ha behållit beteckningen husmor? Om till äventyrs en manlig husmor skulle vara tjänstinnehavare så borde det inte vara omöjligt att kalla honom husfar.

Emellertid har Kungl. Maj:t i Kungörelse nr 102 om ändring i sjukvårdsstadgan sanktionerat uttrycket sjukvårdsföreståndare. Enligt paragraf 35 åligger det sjukvårdsföreståndare att, "närmast under sjukhusdirektören eller styresmannen leda och övervaka sjuk-

vårdspersonalens arbete och den praktiska sjukvården i övrigt etc".

"Till sjukvårdsföreståndare må antagas endast den som med godkända betyg genomgått dels administrativ kurs vid Statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor, dels för ändamålet anordnad, av medicinalstyrelsen godkänd utbildning eller som av medicinalstyrelsen på grund av annan utbildning förklarats skickad att fullgöra på sjukvårdsföreståndare ankommande uppgifter".

Det framgår vidare av andra momentet i samma paragraf att vid lasarett, sanatorium och epidemisjukhus, där sjukvårdsföreståndare inte finnes samma bestämmelser tillämpningsvis skall gälla beträffande husmoder eller annan tjänsteman som närmast under direktör eller styresman skall handha ledningen av sjukvårdspersonalen.

Så vitt vi kan finna kommer "sjukvårdsföreståndare" att förordnas endast om beslut därom fattas av respektive huvudmän.

Inga nya bestämmelser har trätt i kraft i sjukvårdsstadgan som rör den gamla striden om husmors rätt att närvara vid direktionssammanträdena. Medicinalstyrelsen har funnit att sjukvårdsföreståndare — husmor automatiskt faller under bestämmelserna i paragraf 12 i sjukvårdslagen, där det utsäges att rätt att närvara tillkommer husmor i vad avser ärenden som rör *sjukvårdspersonalen*. Eftersom man inte kan veta när under direktionssammanträdena frågor kan uppstå som gäller personalen har medicinalstyrelsen också konstaterat att betäckelsen i sjukvårdslagen om rätten att närvara inte lägger hinder i vägen för att sjukvårdsföreståndare, resp. husmor får närvara

under *hela* direktionssammanträdet.

Tvekamp om små pengar

Statsanslaget till den abortföregångande verksamheten är flagrant usel. Det är egentligen kommunerna som skall träda in. Socialministern och statsrevisorerna väntar på det. Om de senares anmärkningar i saken yttrar stadsförbundets styrelse enligt *Svenska Stadsförbundets tidskrift*, bl. a. följande:

"Styrelsen betonade, att även om behovet av bidrag skulle utgå i form av socialhjälp i större omfattning än vad som dittills varit fallet, måste de kommunala utgifterna härför betecknas som obetydliga i betraktande av den kommu-

nala socialvårdsbudgeten i stort. Frågan var sålunda inte av kommunalekonomiskt intresse. — — —"

"Revisorernas undersökning visade att statens anslag för ändamålet inte var tillräckligt. Även vid ett ökat utnyttjande av socialhjälpen syntes en väsentlig höjning av anslagsposten vara ofrånkomlig. Oaktat statsrevisorerna inte berört denna fråga önskade styrelsen framhålla att den fann det angeläget att en anslagshöjning företogs på sätt som angavs i medicinalstyrelsens anslagsäskande för budgetåret 1965/1966. Detta syntes även motiverat av att organiserandet av familjerådgivningen bedömts komma att öka trycket på denna anslagspost".

Den nya abortutredningen har anvisats att reda upp denna sak. Dessförinnan lär väl inga ökade anslag vara att vänta.

SOCIALMEDICINSK TIDSKRIFT

Redaktion, expedition: Villagatan 5, Stockholm Ö.
Tel. 23 00 50 (växel). Postgiro 11 79.

Annonssavdelning: Red. Nils Byttner, Strandliden 60,
Vällingby. Tel. 38 52 99, 38 77 58

Redaktör och ansvarig utgivare: Med. lic. Erik
Husmark.

Redaktionssekreterare: Överläkare Nils Brage
Nordlander.

Prenumerationspris: helår kr. 25:—, halvår
kr. 13:—. Studentprenumeration: helår kr.
13:—. Lösnummer kr. 3:—.

Tidskriften utkommer med 10 nummer per år
(1 per mån. utom juli och aug.).

Återgivande helt eller delvis av originalartiklar ur SMT utan angivande av källan förbjödes.

ANNONS PRISER:

Omslagets andra och fjärde sida Kr. 400:—
Helsida „ 350:—

Halvsida Kr. 200:—
Kvartsida „ 125:—
mm-pris kr. 1:10 pr enkel spalt

Spalthöjd 210 mm
Spaltbredd 70 mm
Sidans bredd 150 mm
(2 spalter)